

Herman Van den Rееck (1901-1920) en de anti-burgerlijke strekking in de Vlaamse Beweging na de Eerste Wereldoorlog

GUY LEEMANS

Vijfenzeventig jaar geleden liet Herman Van den Rееck op nauwelijks negentienjarige leeftijd het leven nadat hij tijdens de Guldensporenviering te Antwerpen door de politie was neergeschoten. De dood van deze jongeman, die tot de anti-burgerlijke tendens binnen de Vlaamse Beweging behoorde, ontketende een storm van verontwaardiging.¹ Zijn massaal bijgewoonde begrafenis groeide uit tot een protestmeeting waar Vlaamsgezinden van diverse signatuur gezamenlijk hun afkeer voor het gebeuren lieten blijken. Voor de Vlaamse Beweging was de dood van de sterk maatschappelijk geëngageerde Van den Rееck een dankbaar gegeven om de Vlaamse eisen kracht bij te zetten. Bij meerdere gelegenheden betuigde ze haar erkenning voor de hem toegeschreven verdiensten.²

Over de figuur van Van den Rееck werd reeds heel wat geschreven. Een eerste ruimere aanzet tot de plaatsing van Van den Rееck in het anti-burgerlijke milieu van de Vlaamse Beweging, werd gebracht door Maurits Coppieters in zijn trilogie

1. Zie hierover M. SERTYN, Avondlandstemming bij de jonge avant-garde in Vlaanderen na 1918: inspiratiebron voor purito-flaminganten en marginale wereldverbeteraars, in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, jg. 5, 1974, nr. 3-4, blz. 547-580.

2. Tijdens het Interbellum en ook daarna werd de herinnering aan Van den Rееck levendig gehouden. Zo werd bijvoorbeeld in 1930 de herdenking van zijn tienjarig overlijden door een speciaal daartoe opgericht comité opgezet. Het deed beroep op August Borms, Herman Vos, Gerard Romsée, Jan Timmerman en D. De Vries: AMVC, R262/B3, Brieven van Karel Peeters aan Jozef Van den Rееck d.d. 17 juni en 7 juli 1930. Zie ook de brieven van Hendrik (Henri) Picard aan de familie betreffende de huldebetuigingen van het Vlaamsche Front in 1938 en 1939: AMVC, R262/B3, Brieven van 11 juli 1938 en 4 juli 1939, H. Picard aan Fam. Van den Rееck. Voor de na-oorlogse periode, zie bij wijze van voorbeeld de toespraak van Lode Craeybeckx van 11 juli 1970, verschenen als hoofdartikel in *De Volksgazet* onder de titel *In memoriam Herman Van den Rееck* en verwerkt in: *De Groene Boekjes*, Antwerpen; Brussel, 1970, blz. 11-19 en de toespraak van Karel Peeters, gewezen secretaris van de in 1928 opgerichte Volksuniversiteit 'Herman Van den Rееck' bij het graf van Van den Rееck op 30 september 1973: ADVN, D232.

Het jaar van de klaproos.³ Thans grijpt de redactie van *Wetenschappelijke Tijdingen* de vijfenzeventigste verjaardag van Van den Reeck overlijden aan om hierover nader te reflecteren.⁴ Van den Reeck's engagement beperkte zich immers niet tot de Vlaamse strijd. Zijn maatschappelijke betrokkenheid kende een grotere reikwijdte. Hierna schetsen we vooreerst zijn aandeel in deze stromingen. Vervolgens richten we ons op de omstandigheden van zijn dood en de weerklink daarvan op artistiek en politiek vlak, om tenslotte af te sluiten met enkele vragen die vanuit deze avant-garde-figuur worden opgeroepen.⁵

Een kleurrijke figuur

Niet zonder reden wordt de persoon van Van den Reeck hierna zo uitvoerig belicht. Het vroegtijdig overlijden van deze enthousiaste en vernieuwingsgezinde adolescent leidde al gauw tot mythevorming. Dit geïdealiseerd beeld verdient uiteraard enige nuancering.

Alles voor Vlaanderen

Al tijdens zijn studies aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen (1911-18) verborg Van den Reeck zijn gedreven Vlaamsgezindheid niet. Lid van de romantisch-flamingantisch georiënteerde Vlaamsche Bond, trad hij ook toe tot de Activistische Schoolbond die in maart 1918 door Firmin Mortier gesticht was. Hij werd toen ook redactiesecretaris van *De Goedendag*⁶, waaraan onder meer Victor

3. M. COPPIETERS, *Het jaar van de klaproos*, in: *Kruispunt*, nr. 111, december 1987 en nrs. 150-151, maart 1993.

4. De redactie van *Wetenschappelijke Tijdingen* organiseert op zaterdag 9 december 1995 in de lokalen van de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius (UFSIA) een colloquium dat zal gewezen worden rond de stromingen waarin Herman Van den Reeck een actieve rol vervulde. Hiertoe werd dit artikel als vertrekbasis opgevat. Het biedt een stand van zaken, maar berust niet op een exhaustief bronnenonderzoek.

5. Voor beknopte overzichten over Van den Reeck verwijzen we naar artikels van de hand van M. JANSSENS, *Het geval Herman Van den Reeck in de Vlaamse expressionistische poëzie*, in: *Huldealbum Prof. dr. J.F. Vanderheyden*, s.l., 1970, blz. 151-166. Hetzelfde artikel verscheen ook in de bundel *Woorden en waarden. Essays over literatuur*, Brugge; Nijmegen, 1980, blz. 186-206. Voor de hiernavolgende verwijzingen maakten we gebruik van het *Huldealbum (...)*, o.c.; H.-F. JESPER, in: *De Nieuwe*, 11 juli 1985, blz. 2-7; van H. LEYNEN en V. VAN DEN BERGHE, in: *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. 2, Amsterdam; Tiel, 1975, blz. 1302-1305 en van H. SOMMEN, in: *Twintig Eeuwen Vlaanderen*, dl. 14, Hasselt, 1976, blz. 405-408.

6. Het blad van de overkoepelende bond van leerlingen van het middelbaar rijksonderwijs.

J. Brunclair, Gaston Burssens, Firmin Mortier, Paul Van Ostaijen, Adolf Peremans, Marten Rudelsheim en Leo de Smet bijdragen leverden. Verder verleende hij zijn medewerking aan de op initiatief van Lode Craeybeckx opgerichte activistische jeugdbeweging, de 'Jeugdgemeente'. Op 19 oktober 1918 hield deze beweging nog een druk bijgewoond congres in het Koninklijk Atheneum. Ondanks zijn activistische oorlogservaringen ontsnapte Van den Reeck, dankzij zijn jeugdige leeftijd, aan de bestraffing van de activisten.⁷

Na de oorlog bleef Van den Reeck het Vlaamse maximalistische standpunt toegedaan. In 1919 was hij onder de heroprichters van *De Goedendag*. De initiatiefnemers tot de heruitgave hadden grootse plannen: zij wilden van het blad een algemeen jongerenblad maken om de lamgeslagen Vlaamse jeugdbeweging weer op de been te helpen.⁸ In het eerste nummer van juni 1919 werden de ideeën omtrent "Godsvrede" en zelfbestuur van de Frontpartij bijgetreden. Het ging *De Goedendag* evenwel niet voor de wind. Uitgegeven in eigen beheer konden slechts twee nummers bekostigd worden. Deze tegenvaller zette Van den Reeck nochtans niet in zak en as. Onder zijn impuls groeide de idee om ter vervanging van *De Goedendag* een 'algemeen jongerentijdschrift' uit te geven, een initiatief dat naar waarde werd geschat. Marnix Gijsen (Jan Albert Goris), V.J. Brunclair, L. en Herman Craeybeckx, Anna Mortelmans, F. Mortier en Jozef De Combe verbonden er zich toe bijdragen te leveren. Het uiteindelijke doel van Van den Reeck was via de uitbouw van een 'Jeugd-internationale' te komen tot "*de zelfstandigheid, het zelfbeschikkingsrecht der jeugd*".⁹ Om hieraan een concrete gestalte te geven, werd onder meer de geboorte van een nieuw tijdschrift, *De Pionier*, "*orgaan der Jeugd-*

7. Volgens het blad *Le Matin* zou hij nochtans niet aan zijn proefstuk geweest zijn. In zijn nummer van 17 juni 1922 beweerde het dat Van den Reeck tijdens de oorlog Belgen zou hebben verklikt: "*On a compris que donner le nom de Van den Reeck, qui dénonça les Belges pendant l'occupation allemande, aurait soulevé un formidable mouvement de protestation parmi la population*", *Le Matin*, 17 juni 1922, blz. 1. Hierop spanden de directe nabestaanden van Herman Van den Reeck een proces in. Op 25 juli 1923 kon hun advocaat, Emiel Wildiers, hen melden dat de rechtbank *Le Matin* tot een tweemaalige inlassing van het vonnis in het blad had veroordeeld. Bij vader J. Van den Reeck schoot het wel in het verkeerde keelgat dat de rechtbank niet kon nalaten zijn zoon omwille van zijn separatistische overtuiging na te trappen. Zie AMVC, R262/B3, brieven van E. Wildiers aan J. Van den Reeck d.d. 11 en 25 juli en 3 augustus 1923 (inclusief kopie vonnis) en antwoord J. Van den Reeck aan E. Wildiers d.d. 9 augustus 1923.

8. Hun initiatief was geen unicum. Binnen de katholieke Vlaamse studentenbeweging koesterde men gelijkaardige ambities. Onder impuls van Adolf Van Hamme en enkele van zijn klasgenoten uit het laatste jaar van het O.-L.-Vrouwcollege te Antwerpen, werd *Storm*, een nieuw veertiendaags tijdschrift, gelanceerd. Zie L. Vos, *Bloei en ondergang van het A.K.V.S. – I. Geschiedenis van de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging 1914-1935*, Leuven, 1982, o.m. blz. 92-94.

9. AMVC, R262/B1. Brief aan A. Sevens d.d. 15 augustus 1919.

beweging in en buiten Vlaanderen”, voorzien.¹⁰ *De Pionier* zou als een zusterorgaan aan het door Geert Pijnenburg uitgegeven activistisch blad *Staatsgevaarlijk* worden gekoppeld.¹¹ Ook in de uitgave van dit laatste had Van den Reeck mogelijk een inbreng. Een succesverhaal hielden de initiatiefnemers er niet aan over: van *Staatsgevaarlijk* verschenen er slechts vier nummers tussen 1 september en 25 oktober 1919¹² en *De Pionier* kwam helemaal niet van de grond.

Op 7 januari 1920 had Van den Reeck zich ingeschreven aan de ‘Facultés des Sciences’ van de ‘Université Libre de Bruxelles’ voor de richting ‘Sciences Naturelles’. Toen op 5 juni van dat jaar de ‘Amitiés françaises’ in de Beurs van Brussel een meeting tegen het streven naar de vernederlandsing van de Gentse universiteit organiseerde, werd de mobilisatie van anti-Vlaamse krachten onmogelijk gemaakt door de aanwezigheid van talrijke flaminganten.¹³ Van den Reeck bevond zich onder de stoorzenders, reden waarom hij twee dagen later door een groep medestudenten uit een auditorium van de Brusselse universiteit werd verdreven. Op 9 juli daaropvolgend werd hij hierom zelfs op last van het parket van Brussel door de politie van Borgerhout ondervraagd. Een dag later kon vader Van den Reeck dankzij zijn tussenkomst bij de rector voorkomen dat zijn zoon van de ULB zou worden verwijderd.

*De lokroep van de vredesduif: Clarté*¹⁴

Met de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog voor ogen voelde Van den Reeck zich aangesproken door antimilitaristische en pacifistische denkbepelden. Vandaar dat hij zich aansloot bij de Vlaamse afdeling van Clarté, de door de Fransman Henri Barbusse gestichte ‘Internationale van de Gedachte’, die op 6 september

10. AMVC, R262/B1a. Brieven aan M. Gijsen d.d. 29 augustus en 6 september 1919.

11. P. DE WISPELAERE, *Met kritisch oog*, ‘s-Gravenhage, 1965, blz. 23. Geert Pijnenburg (°1896), letterkundige en activist, werkte mee aan het tijdschrift *Roeland*, dat werd opgericht door Michel Seuphor (Ferdinand Berckelaers). In 1919 sticht hij samen met Mark E. Tralbaut *Staatsgevaarlijk*. In 1921 richt hij samen met F. Berckelaers *Het Overzicht* op. Hij nam, evenals Paul Van Ostaijen, deel aan de manifestatie tegen kardinaal Mercier in 1917.

12. Zie G. GHEYSSENS, *De invloed van het geestesinternationalisme van R. Rolland en Henri Barbusse in enkele Belgische avant-garde tijdschriften (1919-1923)*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven, 1979, blz. 47-48.

13. Over de reactie in de pers, zie M. COPPIETERS, *Het jaar van de klaproos*, dl. 2: De Republiek van de Menselijkheid, in: *Kruispunt*, nr. 150, maart 1993, blz. 152-154.

14. Voor een overzicht van de impact van Clarté in Vlaanderen, zie *Ibidem*, blz. 73-119.

1919 als de ‘Universele Humanistische Vereniging’ werd opgericht.¹⁵ Men was op zoek naar “een op redelijke en verstandelijke beginselen gevestigde nieuwe wereldorde”. De *nieuwe wereldorde-Internationale* was overigens de naam van het tijdschrift van de door G. Burssens, Adolphe Borgers, Gust De Muynck, R. Dielissen, Leo Frensen, Paul Kenis en Flor Sergent gepromote afdeling. Door deze sectie werden de Vlaamse rechten in het breder verband van mensen- en volkenrechten gesitueerd. In het eerste nummer van *De nieuwe wereldorde* namen de initiatiefnemers een *Manifest aan de Vlaamsche intellectueelen* op.¹⁶

Weerom liet Van den Reeck zich niet onbetuigd: in *Ons Vaderland* van 13 oktober publiceerde hij een artikel, “De jeugd van Vlaanderen en de politiek”, waarin de ‘Internationale der gedachte’ een centrale plaats bekleedde. De redactie van *De nieuwe wereldorde* reageerde er geestdriftig op. Van den Reeck stond trouwens in verbinding met de Clartégezinde Antwerpse groepen van *Lumière*¹⁷ en van *Ça ira!*¹⁸ Tot in het voorjaar van 1920 zou de Vlaamse Clarté-groep de noodzaak van een revolutionair eenheidsfront bepleiten.

Een goede samenwerking tussen de Fronters, de communisten, de anarchisten en de minderheidssocialisten werd onontbeerlijk geacht om middels de Vlaamse ontvoogdingsstrijd het Belgische unitarisme als steunpilaar van het verguisde kapitalisme te ondergraven. De betrachtning van deze eensgezindheid liep evenwel niet van een leien dakje. Voor vele Fronters bijvoorbeeld, waren de banden met de communisten een doorn in het oog. Toen de Antwerpse Clarté-beweging uiteenviel in een communistisch-gezinde vleugel en een zuivere Clarté-groep, die in zijn Brusselse tegenhanger opging, koos Van den Reeck voor de laatste, waarvan de ideeën in *Opstanding* werden gevat.¹⁹

15. De Clarté-beweging groepeerde kunstenaars en intellectuelen die de burgerlijk-kapitalistische maatschappijvorm afwezen en smachten naar een meer humane samenleving. Haar streven beperkte zich dan ook niet tot een pacifistische geloofsbelijdenis. Haar ambities gingen verder dan dat: ze beoogde de instelling van een nieuwe, rechtvaardiger wereldorde, waartoe ze de afbouw van de ‘bourgeois-dictatuur’ vooropstelde. Zie J. RELINGER, *Henri Barbusse. Ecrivain combattant*, Paris, 1994.

16. Zie M. SERTYN, *o.c.*, blz. 568-579.

17. AMVC, R262/B1a. Brieven aan M. Gijsen d.d. 25 en 29 augustus en 6 september 1919.

18. *Ça ira!* (1920-23) ontstond vanuit een dissidentie ten aanzien van *Lumière* (1919-23), een tijdschrift dat met Clarté sympathiseerde. Beide bladen vonden hun lezerspubliek vooral onder Franssprekende, burgerlijke middens, G. GHEYSSENS, *o.c.*, blz. 43 en 60-61.

19. *Ibidem*, blz. 69-70. Voor de communisten waren het “*intellectueel revolutionarisme*” en de “*idealistische utopische opvatting van de vreedzame revolutie door de gedachte*” van de Clarté-groep niet te paren met de “*materialistische, realistische opvatting van den strijd tussen kapitaal en arbeid*”, geciteerd in M. SERTYN, *o.c.*, blz. 574.

Toen in februari 1920 een Vlaamse afdeling van de ‘Internationale Anti-Militaristische Vereeniging’ (IAMV) werd opgericht, werd Van den Reeck tot secretaris aangesteld. Deze organisatie was in 1904 mede door de Nederlandse anarchist Ferdinand Domela Nieuwenhuis²⁰ opgezet. De IAMV vormde een zeer verscheiden gezelschap, waartoe een overtuigd anti-kapitalisme en -militarisme als bindmiddel dienden: “*De IAMV is geen kommunistisch organisme. Het is enkel anti-kapitalistisch, en omvat kommunisten, anarchisten, Tolstoyanen en Humanisten die samen den strijd tegen het kapitalisme, beter, het militarisme, voeren.*”²¹

Hiervoor stipten we reeds aan dat Van den Reeck een grotere mondigheid van de jeugd nastreefde. Daarin was hij niet zachtzinnig: “*Dus: strijd tegen al wat ons nu dwingt: verknoeiing van het onderwijs, en legerdienst. Vandaar dus de veldtocht tegen het militarisme en het franskiljonisme (een verschijnsel van het kapitalisme).*”²² Dit citaat is representatief voor de ‘andere Herman Van den Reeck’. Van den Reeck was immers allesbehalve consequent in zijn afkeer van geweld, zoals duidelijk blijkt uit het onder het pseudoniem ‘Krylenko’ opgemaakte pamflet “Een hartig woordje aan de Vlaamse Voorwachten”: “*Hier, als in Rusland vroeger, als in Engeland nog, is het onrecht oppermachtig. Het eenige middel ertegen is: zich gewapenderhand ertegen te verzetten. Een opstand, zelfs al mislukt die – ... – heeft tenminste dit voordeel bij dat de beweging wereldkundig wordt en dat het nationaal gevoel van het volk er wakker door gehouden wordt, wat wel door eenige slachtoffers mag gekocht worden.*” Om het doel te bereiken, zette hij aan tot revolutie: “*Organiseer u, sticht geheime revolutionaire bonden die zich gereed maken tot den supremen strijd; ... Zoek aansluiting bij de soldaten eenerzijds, bij de socialisten anderzijds: daar ligt het heil. Weg met alle gewetensbezwaren. Alles voor Vlaanderen, ook ons leven en onze vrijheid. De romantische periode van onzen strijd is voorbij, we staan voor de eerste daad. Vlaanderen! ‘t Is de tijd!*”²³

20. Zie omtrent deze figuur onder meer R. DE JONG, in: *Biografisch Woordenboek van Nederland*, dl. 3, ‘s-Gravenhage, 1989, blz. 431-433.

21. AMVC, R262/B1. Brief van H. Van den Reeck aan A. Sevens d.d. april 1920 (inclusief circulaire, waarin voorstelling van de IAMV).

22. AMVC, R262/B1. Brief van H. Van den Reeck aan A. Sevens d.d. 15 augustus 1919.

23. AMVC, R262/H. Zowel F. Berckelaers als G. Pijnenburg koesterden reserves tegenover de gebeurlijke publikatie van het pamflet. Naar aanleiding van de eerste verjaardag van Van den Reecks dood namen ze er nochtans citaten van op in het herdenkingsnummer van *Het Overzicht*, nr. 2 (Guldensporennummer), 1 juli 1921, blz. 13-15 (“*Bij een onuitgegeven artikel van Herman Van den Reeck*”). Later zou Pijnenburg zijn voorbehoud laten varen en de volledige tekst uitgeven in *De Nieuwe Dag* van 9 juli 1966 getiteld “*11 juli 1920. De geestelijke nalatenschap van Herman Van den Reeck*”.

In zijn dadendrang zette Van den Reeck zich scherp af tegen “die ellendige traanklierpoëzie die gansch het jonge Vlaamsche dichtergeslacht behept als een ongeneesbare kwaal” en kwam hij op voor het scheppen van verzen waar “breede, forsche, mannelijke kracht” uitstroomt.²⁴ In zijn verheerlijkende beschouwingen over de padvinderij, ook al wenste hij die duidelijk af te lijnen van het militarisme, blijft hij in dezelfde sfeer: “Beschouwen wij de Padvinders zooals Frederik van Eeden het voordoet, als de ridderschap van onzen tijd. Laten we de vergelijking verder doordrijven: wie zal in de verrotte, verwijfde, kuipende en kruipende ridderschap der 14e eeuw het mooie ridderschapsideaal terugeischen?”²⁵

Een christelijk-communistische heilsboodschap

Van den Reecks radicale Vlaamsgezindheid ging hand in hand met zijn links-revolutionair streven. In die optiek moest de emancipatie van de Vlamingen niet alleen op taalcultureel vlak, maar ook op sociaal-economisch terrein worden bevochten. In *Een hartig woordje aan de Vlaamse Voorwachten* getuigt hij daarvan ten volle: “Makkers, Vlaanderen heeft nog slechts eene kans, den moed verliezen voor die mislukt is, is laf verraad. Sluit u aaneen; verbindt uwe politiek aan die der socialisten. Helpt het proletariaat den scepter te verwerven.”²⁶ Sterk communistische sympathieën waren Van den Reeck dan ook niet vreemd, ook al hoedde hij zich er omwille van taktische redenen voor om deze al te sterk in de verf te zetten: “Natuurlijk treden we niet als communisten op: omdat we de katholieke makkers moeten meekrijgen, wat heusch niet gemakkelijk gaan zal.” Zijn pacifistisch engagement ontsproot trouwens aan zijn anti-kapitalisme. Militarisme en oorlog zag hij immers als onvermijdelijke pendanten van de kapitalistische samenlevingsvorm, die in zijn ogen moest worden omvergeworpen.²⁷

Vanuit dat perspectief kwam hij in aanraking met de ‘Christian International Movement’, een progressief-christelijk amalgaam. Omwille van diens publikatie *Manifest voor een christelijke Internationale*, zocht hij toenadering tot de Nederlander Cornelius Boeke, de secretaris van de beweging.²⁸ Volgens Boeke waren velen

24. AMVC, R262/H. H. Van den Reeck, Bespreking van ‘Hamer’ (manuscript).

25. H. VAN DEN REECK, Aanbevelenswaardig sport. Padvinderij en militarisme. Twee onderscheiden opvattingen, in: *De Schelde*, 5 augustus 1920 (postuum).

26. AMVC, R262/H.

27. AMVC, R262/B1. Brieven van H. Van den Reeck aan A. Sevens d.d. 15 augustus 1919 en 3 april 1920.

28. Zie over Boeke onder meer H.W. VON DER DUNK, in: *Biografisch Woordenboek van Nederland*, dl. 1, ‘s-Gravenhage, 1979, blz. 60-62. Cornelius Boeke maakte vooral naam als onderwijshervormer (niet-autoritaire school te Bilthoven bij Utrecht).

uit de beweging de mening toegedaan dat “*Communism is a direct outcome of Christianity*”, waarbij “*real love for man and God is the one thing needed to bring about the new world order*”.²⁹ Weerom hield Van den Reeck het niet bij een passieve onderschrijving van stellingen. In zijn antwoord op Boeke – waarin hij zich ertoe verbond de beweging in Vlaanderen te promoten – zong hij zijn lof voor diens “*oplossing ... in het ware Kristendom, in een “nieuwe Mensch” die zuiver zou staan in het geloof, en enkel naar het goede streven.*”³⁰ Vanuit zijn christelijke overtuiging zou Van den Reeck ook een tijdlang deel hebben uitgemaakt van de Sint-Thomaskring voor geloofsverdediging te Antwerpen. Naar hijzelf beweerde, stond hij ook in verbinding met vrienden uit het groot seminarie van Mechelen om over “sociale en ideële kwesties” te discussiëren.³¹

11 juli 1920: Een poging tot reconstructie ³²

Van den Reecks deelname aan de Antwerpse Guldensporenviering van 1920 lag in de lijn van zijn flamboyant flamingantisme. Na de geslaagde 11-juli viering van 1919 werden, ingevolge een besluit van burgemeester Jan De Vos van 9 december 1919, dat op 15 december daaropvolgend door de gemeenteraad bekrachtigd werd, samscholingen van meer dan tien personen verboden.³³ Dit besluit verhinderde nochtans niet dat er wel degelijk betogingen plaatsvonden.³⁴ Op 8 juli 1920 werd het, met het oog op de dwarsboming van de nakende Guldensporenviering, evenwel bevestigd.

Nochtans was tegen deze maatregel in brede kringen verzet gerezen. Op de valreep, op 10 juli, wees Emile Vandervelde, minister van Justitie, zijn collega van Binnenlandse Zaken, Henri Jaspar, nog op de nadelen die inherent verbonden waren aan het verbod. Hierop stelde Jaspar zich in verbinding met De Vos,

29. AMVC, R262/B2. Brief van C. Boeke aan H. Van den Reeck d.d. 12 maart 1920.

30. AMVC, R262/B2, Brief van H. Van den Reeck aan C. Boeke d.d. 14 maart 1920.

31. AMVC, R262/B2, Brief van H. Van den Reeck aan C. Boeke d.d. 2 maart 1920.

32. Zie G. DENECKERE, *Sire, het volk mort. Collectieve actie in de sociale geschiedenis van de Belgische staat, 1831-1940*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, Gent, 1993, blz. 223-224.

33. Aldus J. De Vos tijdens de gemeenteraadszitting van 19 juli van het daaropvolgende jaar, Gemeenteraadszitting Antwerpen maandag 19 juli 1920, in: *Gemeentebblad. Stad Antwerpen*, nr. 17, 1920, 2de halfjaar, blz. 100-101. Zie ook het antwoord van H. Jaspar, Minister van Binnenlandse Zaken, op de interpellaties d.d. 27 juli 1920, *Parlementaire Handelingen. Kamer van Volksvertegenwoordigers* (voortaan: *Parl. Hand.*), 27 juli 1920, blz. 2143.

34. Zie bijvoorbeeld de interventies van de socialist H. Longville en de liberaal J. Langohr tijdens de gemeenteraad van 19 juli 1920, in: *Gemeentebblad, o.c.*, blz. 90 en 93.

blijkbaar om hem tot een weloverwogen beslissing aan te zetten.³⁵ Twee dagen eerder had Camille Huysmans, die vanuit Antwerpen telefonisch van het besluit op de hoogte was gesteld, er nog een motie van orde over in de Kamer ingediend. Om de franskiljons niet voor het hoofd te stoten, had hij toen benadrukt dat de manifestatie de “*commémoration de la première victoire de la démocratie au moyen âge*” beoogde. Zijn aanval op het stadsbestuur was minder omfloerst: “*Afin que tout le monde prenne ses responsabilités, j’annonce que nous sommes fatigués de cette politique d’ostracisme dirigée contre les catholiques et contre les socialistes, et je dis que dimanche prochain, quoi qu’il arrive, nous ferons la manifestation quand même.*”³⁶ De interventies brachten geen zoden aan de dijk: het Antwerpse stadsbestuur weigerde in te binden.

Uiteindelijk kozen de inrichters van de Guldensporenviering voor Borgerhout als locatie voor de manifestatie. Niet minder dan dertigduizend mensen zouden de betoging hebben vervoegd. Een aantal hiervan, waaronder Van den Reeck, hielden zich niet aan het verbod en trokken de stad binnen. Zo’n drieduizend betogers zouden tot op de Grote Markt zijn doorgedrongen. Voor de plaatsvervangende burgemeester, het liberale parlamentslid Louis Strauss, was de maat toen vol. Hij beval de Vlaamse vlaggen in beslag te nemen en het plein te ont-ruimen. Naderhand rechtvaardigde hij deze aanpak omdat gewapende manifestanten zich aanmatigend zouden hebben opgesteld.³⁷

Over de precieze omstandigheden waarin Herman Van den Reeck vervolgens werd neergeschoten, bestaan verschillende versies. Strauss stelde dat de verantwoordelijke agent uit wettelijke zelfverdediging had gehandeld.³⁸ Volgens de beschrijving van Michel Seuphor (Ferdinand Berckelaers) in zijn autobiografische roman *Les évasions d’Olivier Trickmansholm* zou Van den Reeck – ‘Lode Vermael’ in het boek – op een gegeven moment een groep meisjes, van wie de politie een vlag zou hebben proberen afhandig te maken, ter hulp zijn gesprongen: “*Sans savoir comment ni pourquoi, il se trouva tout à coup libéré de l’étreinte policière et se mit en devoir de courir à la rescousse d’un groupe de garçons et de jeunes filles, auxquels des agents s’efforçaient d’arracher un drapeau flamand tout déchiré. Mais au moment même où il se rendait compte qu’il n’avait plus qu’un tronçon de canne, il vit Lode Vermael surgir brusquement de la foule, se dégager de deux agents qui voulaient le retenir, et courir, la canne levée, au drapeau en danger. Au milieu de la place, alors qu’il n’était qu’à quelques mètres de Trickmansholm, Vermael se retourna et appela à l’aide. C’est à cet instant précis qu’un agent, venant droit sur lui, l’abattit d’un coup*

35. *Parl. Hand.*, 27 juli 1920, blz. 2144.

36. *Parl. Hand.*, 8 juli 1920, blz. 1936-1937.

37. Gemeenteraadssitting Antwerpen maandag 19 juli 1920, in: *Gemeentebblad, o.c.*, blz. 107-109.

38. *Parl. Hand.*, 27 juli 1920, blz. 2150.

de revolver dans le côté. Trickmansholm vit son camarade s'affaïsser et, tel un homme ivre, il perdit la notion exacte des choses."³⁹

Is dit romantisch getinte relaas het juiste?⁴⁰ Volgens het artikel van H. Leynen en V. Van den Berghe bevond Van den Reeck zich onder een groep leden van de Vlaamse Bond die vanuit de Kaasrui kwam aangelopen, "om snel voorbij het stadhuis te defileren". Een aantal agenten zouden hierop hebben gepoogd hen tegen te houden, waarbij Georges Dupuis het fatale schot lukraak in de richting van deze groep zou hebben gelost.⁴¹ Verklaarden "honderden getuigen" dat de politiebediende koelbloedig en rechtstaande het schot loste op drie à vier meter afstand, zoals Adiel Debeuckelaere in de Kamer beweerde?⁴² De onder meer op een interview met M. Seuphor gebaseerde suggestie van M. Coppieters, als zou Van den Reeck door de Antwerpse politie geviseerd geweest zijn, en men dus van 'moord' zou kunnen gewagen, laat zich moeilijk bewijzen: "Voor mij staat het vast dat Herman Van den Reeck als een 'verdachte', een 'gezochte' werd behandeld door de Antwerpse politie en dat er een verband bestaat tussen zijn zwarte fiche (flamingant, communist, pacifist, studentenleider,...) en zijn gewelddadige dood" en "ik gebruik, zonder voorbehoud, het woord 'moord' – net als vele journalisten, commentatoren, bewegingsvoorzitters en politici van 1920 – om de aanslag op Herman Van den Reeck te duiden."⁴³

De verschillende versies stemmen wel hierin overeen dat Van den Reeck zich niet tot een eerder passieve rol beperkte, integendeel. De uit zijn geschriften sprekende radicaliteit ondersteunt Pijnenburgs uitlating over de vechtersmentaliteit van Van den Reeck, ook al vervatte Pijnenburg dit in een predestinatorisch kleedje: Van den Reeck geloofde "in de noodzakelijke Daad van offering. Dit geeft ons het recht te zeggen, dat niet het toeval, hem is komen maken tot 'n martelaar. Hij was met hart en ziel voorbereid voor de offerande die het lot van hem maakte, en bereid z'n leven te geven voor de zaak van volk en mensheid, zij het dan ook voor misschien groter belangen dan die toen op 't spel stonden."⁴⁴

39. M. SEUPHOR, *Les évasions d'Olivier Trickmansholm*, Paris, 1946, blz. 77-78. Vgl. F. Van Cauwelaert in de Kamer, *Parl. Hand.*, 27 juli 1920, blz. 2139.

40. Het katholieke raadslid J. Bongers bracht in de Antwerpse gemeenteraad van 19 juli 1920, een analoge versie: Gemeenteraadszitting Antwerpen maandag 19 juli 1920, in: *Gemeenteblad, o.c.*, blz. 85.

41. H. LEYNEN en V. VAN DEN BERGHE, *o.c.*, blz. 1304.

42. *Parl. Hand.*, 27 juli 1920, blz. 2137. E. Cogen verklaarde zich bereid dit onder ede te bevestigen: De waarheid over den moord van Herman Van den Reeck, in: *Ons Volk ontwaakt*, jg. 6, nr. 30, 24 juli 1920, blz. 376-377.

43. M. COPPIETERS, *o.c.*, blz. 154 en 161. Zie ADVN, VABO 10/2. Interview met Michel Seuphor door M. Coppieters en J. Dedeurwaerder, Parijs, 12 mei 1985.

44. G. PIJENBURG, in: *Het Overzicht*, nr. 2, 1 juli 1921, blz. 15.

Meerdere auteurs beweren dat er zich bij de behandeling van de gewonde Van den Reeck – de kogel was van opzij, doorheen de linkerbovenarm via de linker- in de rechterlong terechtgekomen – nalatigheden hebben voorgedaan. Vooreerst zouden er ongeveer vijfenveertig minuten zijn verstreken vooraleer Van den Reeck in het Sint-Elisabethziekenhuis werd binnengebracht. De volgende morgen echter zou adjunct-politie-inspecteur Daye Van den Reeck, ondanks de kritieke toestand waarin deze verkeerde, nog een bekentenis ter ondertekening hebben voorgelegd. Van den Reeck zou hierbij hebben toegegeven dat de agent uit zelfverdediging zou hebben gehandeld: *“Ik beken de agent toezichter met een wandelstok te hebben geslagen ... in een opgewonden toestand ... De agent-toezichter heeft mij volstrekt geen kwaad gedaan ... Hij was reeds omringd door andere betogers ... en reeds gekwetst toen ik geslagen heb ... Ik vreesde dat men de vlag zou afpakken en dat is de reden waarom ik zo opgewonden was.”* Op grond van de laattijdige medische verzorging en de afneming van het politieverhoor gewaagden sommigen van een “tweede moord”.⁴⁵ Feit is dat Van den Reeck op de avond van 12 juli overleed.

De creatie van een martelaar? De reactie op Van den Reecks overlijden

De begrafenis

Van den Reecks laatste tocht, op 17 juli, groeide uit tot een intense huldebetuiging. Een talrijk opgekomen menigte begeleidde de overledene van Borgerhout naar het Kielkerkhof. De sprekers op de begrafenis, zeven in getal, vertegenwoordigden de meest onderscheiden geledingen van de Vlaamse Beweging, Herman Van Puymbroeck namens de Fronters, Camille Huysmans in naam van de Belgische Werkliedenpartij, Alfons Van de Perre namens het Vlaams Verbond, A. Mortelmans namens de Vlaamse meisjes en vrouwen, Berten Pil in naam van de Vlaamse studenten, Frans Daeseleire voor AKVS-Antwerpen en Jan Timmermans namens de Vlaamse Bond.⁴⁶

45. Bijvoorbeeld M. COPPIETERS: *“En zelfs indien de moordthesis niet aanvaard zou worden voor het revolverschot, op zeer korte afstand afgevuurd, dan blijft er de zogenoemde tweede moord: het aanvankelijk uitblijven van medische verzorging aan de gewonde, en later het moordende politieverhoor tegen de uitdrukkelijke wil van de behandelende arts in”*, in: *Het Overzicht, o.c.*, blz. 162. Zie ook de interpellatie van A. Debeuckelaere in de Kamer, *Parl. Hand.*, 27 juli 1920, blz. 2137-2138.

46. Zie J. VAN NEERVOORD ed., *Rond de Guldensporenviering te Antwerpen in 1920*, Antwerpen, s.d.

De begrafenis was slechts het begin van een hele schare herdenkingen van Van den Reeck. Kort na zijn dood openden *De Schelde* en *De Volksgazet* een inschrijving voor de oprichting van een grafmonument, dat op 9 juli 1922 met een toespraak door Pol de Mont werd onthuld. Op 8 oktober 1943 werd het stoffelijk overschot naar het Schoonselhof overgebracht, waar het in december 1966 een ereplaats naast Conscience kreeg toegewezen.

De artistiek-intellectuele neerslag

Heel wat prominenten uit de Vlaamse literaire wereld vereeuwigden de herinnering aan Van den Reeck in hun geschriften. Voor F. Berckelaers werkte het gebeuren inspirerend voor *Les évasions d'Olivier Trickmansholm* (zie hoger). In zijn artikel "*Het geval Herman Van den Reeck in de Vlaamse expressionistische poëzie*" somt Marcel Janssens de poëtische neerslagen op die kort na de feiten in de pers en in literaire tijdschriften verschenen.⁴⁷ Daarbij hanteert hij de tweedeling gelegenheidsgedichten van het derde plan en van het voorplan. Een aantal aspecten kenmerken, aldus Janssens, de eerste reeks. In al deze gedichten wordt vooreerst hulde betoond aan Van den Reeck als 'martelaar' voor Vlaanderen. Met het frequente aanhalen van 'rood' wordt niet alleen gerefereerd aan bloed, maar eveneens aan de avondgloed en aan de revolutie. Van den Reecks dood wordt er, door middel van het bijbelse beeld van de vruchtbaarheid van het stervende zaad⁴⁸, niet als een eindpunt, dan wel als een katalyserende factor in de weg naar 'Vlaanderens opstanding' in voorgesteld.⁴⁹ In een declamatorisch, pathetisch taalgebruik wordt daarbij opgeroepen tot weerbaarheid, in sommige gedichten zelfs tot wraak.⁵⁰ Ook al kunnen ze als interessante tijdsdocumenten worden geduid, toch missen al deze gedichten oorspronkelijkheid.

De gedichten van het voorplan vertonen grote overeenkomst naar thematiek en vormgeving met die van het derde plan. Zijn de gedichten van V.J. Brunclair,

47. M. JANSSENS, *o.c.*

48. Een ander vaak aangehaald motief van bijbelse oorsprong betreft het geschrei van moeders over hun vermoorde kinderen, M. JANSSENS, *o.c.*, blz. 160.

49. Vergelijk met AMVC, R813/B. Brief van M. Rudelsheim aan J. Van den Reeck d.d. 16 juli 1920: "*ik wensch u allen moed toe. U zult dien vinden in het bewustzijn, dat hij een prachtigen en vruchtbaren dood gestorven is, een levenwekkende dood, dien men eigenlijk geen dood mag noemen*".

50. Zie ook bijvoorbeeld de teneur van het augustus-nummer van *Opstanding*, dat volledig aan het voorval werd gewijd: "*Doch tevens is de revolutionaire stormwind Vlaanderen voorgoed binnengewaaaid. Een lange verbitterde oorlog is hier begonnen... Dat men zich het hart pantsere en vaarwel zegge aan alle tijdroovende liefhebberijen. Geen rust, geen vrede vooraleer Vlaanderen bevrijd worde van de hatelijke diktatuur waaronder het gebukt ligt*", geciteerd in G. GHEYSENS, *o.c.*, blz. 70.

G. Burssens, M. Gijsen, Wies Moens, G. Pijnenburg en Albert van Hoogenbemt typisch voor het Vlaams humanitair expressionisme, dan is bij Van Ostaijen reeds de overgang naar het organisch expressionisme merkbaar. In de humanitair-expressionistische teksten primeert een zware beeldspraak, waarbij een Whitmaniaans toekomstoptimisme wordt gehuldigd.

Niets van dit alles vindt men nog terug in het *“In Memoriam Herman Van den Reeck”* van Van Ostaijen. In dit gedicht nam Van Ostaijen duidelijk afstand van de conventionele syntactische structuren. Het belangrijkste onderscheid met de humanitair-expressionistische varianten ziet M. Janssens evenwel in de symboliserende veralgemening die Van Ostaijen doorvoert: *“het anecdotische uitgangspunt werd omgedacht en omgedicht tot een brutale moordpartij op het slagveld. Zo werd dit gedicht een protest tegen het oorlogvoerende beest als zodanig en krijgen deze verzen een resonantie die de anecdotische materie ver overschrijdt en verruimt. Aldus heeft dit gedicht zijn plaats in de existentiële en poëtische context van ‘de Feesten’ en van ‘Bezette Stad.’ Het is een gedicht geworden over de absurde weerloosheid van kinderen tegenover de brutale onrechtvaardigheid van het geweld en de dood. Men kan deze verzen wellicht het best tot hun recht laten komen, als men de titel ervan wegdenkt. Of men kan het in onze dagen, vijftig jaren later, tot zichzelf laten komen, als men er een andere titel bij denkt, bijvoorbeeld: Napalm over Da-Nang, of: Rel in Mexico-City.”*⁵¹

De politieke weerslag

Gezien zijn betrokkenheid bij het activisme, was Van den Reecks dood ‘in het heetst van de Vlaamse strijd’ voor de Vlaamse voorvechters een dankbaar aangrijpingspunt. Karel Van de Woestijne beet op 15 juli in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* de spits af. Onder de titel “De bloedige Gulden-Sporenviering” wond hij er geen doekjes om: *“Ziet de regering het ook niet, dan zal Vlaanderen nog eenige jaren zijn kruis dragen, dan zullen nog veel bloediger Gulden-Sporenvieringen plaats hebben, dan zal er nog veel Vlaamsch bloed vloeien te Antwerpen, te Gent en te Brussel, vooral te Brussel, tot wanneer het einde van den calvarieweg zal zijn bereikt en Vlaanderen, het kruis afwerpend, noodgedwongen zijn toevlucht zal nemen tot de beslissende, de bevrijdende daad.”*⁵²

51. M. JANSSENS, *o.c.*, blz. 166.

52. K. VAN DE WOESTIJNE, De bloedige Gulden-Sporenviering, in: *Karel Van de Woestijne. Verzameld journalistiek werk. Tiende deel. Nieuwe Rotterdamse Courant september 1919-december 1921*, A. DEPREZ ed., Gent, 1992, blz. 130-134.

Niet voor niets vreesde Max-Léo Gérard⁵³ dan ook dat sommigen het gebeuren zouden uitspelen door Van den Reeck als een martelaar voor de Vlaamse zaak voor te stellen. In franskiljonse milieus besefte men terdege dat Van den Reecks dood koren op de molen van de flaminganten was.⁵⁴

De onrust vertaalde zich op meerdere beleidsniveaus. Tijdens de Antwerpse gemeenteraadszitting van 19 juli 1920 kwamen De Vos en Strauss vanuit alle fracties onder vuur te liggen. Raadslid Albert Aalders distantieerde zich namens de liberale verkozenen onmiddellijk van het door De Vos opgelegde verbod en van het optreden van Strauss. Ter vrijwaring van de belangen van de Liberale Volkspartij legde hij de verantwoordelijkheid volledig bij De Vos en Strauss: “*Zoo wij als Belgen mogen betoogen, moeten wij ook het volle recht hebben als Vlamingen te betoogen.*” Zijn liberale collega Jozef Langohr verweet de socialist Henri Longville het voorval vanuit partijbelang te misbruiken. De bespreking bleef evenwel niet beperkt tot een politiek spelletje. Niet alleen werd tijdens deze zitting het besluit van 15 december 1919 ingetrokken, maar bovendien werd het voorstel van A. Aalders en Jozef Bongers, volgens hetwelk de gemeenteraad de wens uitsprak dat de regering de Gentse Hogeschool zo snel mogelijk zou vervlaamsen, bij hoogdringendheid aangenomen.⁵⁵ In Antwerpen droeg de afloop van de betoging bij tot de toenadering tussen Van Cauwelaert en Huysmans. Na de verkiezingen van 21 april 1921 zouden zij de fakkel in het stadsbestuur overnemen.

Beide ‘kraaiende hanen’ lieten zich trouwens ook in de Kamer niet onbetuigd. De eerste interpellant aldaar was evenwel A. Debeuckelaere van het Vlaamse Front, die striemend intervenieerde. Hij nam de woorden ‘moord’ en ‘martelaar’ expliciet in de mond en eiste strenge straffen voor de verantwoordelijken van de incidenten en de “moord”.⁵⁶ Ook Van Cauwelaert was niet mals. Hij wees erop dat de dood van Van den Reeck een bijkomend argument voor de scheidingsgedachte was. Vooreerst speelde hij het voorval handig uit om de minimalistische eisen te ondersteunen, teneinde taalwetten in de wacht te slepen. De socialisten Huysmans en Willem Eekelers haalden meermaals snedig uit naar Strauss.

53. Max Léo Gerard, liberaal politicus, werd later minister van Financiën in de driedelige regeringen (katholieken, socialisten en liberalen) van P. Van Zeeland (1935-1936) en P.H. Spaak (1938-1939).

54. Zie G. DENECKERE, *o.c.*, blz. 224-228.

55. Gemeenteraadszitting Antwerpen maandag 19 juli 1920, in: *Gemeentebled, o.c.*, blz. 81-118.

56. Onder meer: “*Geen rust komt er vooraleer strenge straffen getroffen worden, vooraleer het bloed van onzen martelaar gewroken wordt*”, *Parl. Hand.*, 27 juli 1920, blz. 2138.

Strauss liet het niet allemaal zonder meer goedschiks over zich heen gaan. Hij wees met een beschuldigende vinger naar Huysmans omdat deze op 8 juli in de Kamer publiekelijk tot ongehoorzaamheid had aangespoord (zie hoger). Bovendien was naar zijn mening Huysmans' optreden in de kwestie ingegeven door diens ambities bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen te Antwerpen.

In zijn antwoord stelde Jaspar dat de regering niet had nagelaten De Vos te wijzen op het belang van "la libre manifestation des opinions" en een goede inschatting van de wensen van de publieke opinie, maar dat het laatste woord krachtens de wet hoe dan ook aan de burgemeester was. In zijn verder betoog drong hij aan op een serene afwikkeling van de hangende taaldossiers.

De volgende spreker, de Frontier Boudewijn Maes, haalde onder meer gevat uit tegen de voorstelling als zouden de Fronters met hun scheidingsgedachte in de voetsporen van de Duitsers zijn getreden. Na de reactie van Strauss, die nogmaals "la provocation" van Huysmans van 8 juli laakte, herhaalde Van Cauwelaert de dringende noodzaak van nieuwe taalwetten. Hij greep de kwestie terug aan om steun te werven voor het wetsvoorstel inzake het taalgebruik in de administraties. Bij Debeuckelaere kreeg hij daarvoor alvast nul op rekest. Deze verwoorde als laatste spreker nog eens zijn maximalistische interpretatie van de Vlaamse strijd.⁵⁷ Ook op regeringsvlak bleef de zaak niet zonder weerslag. Beducht voor een aantasting van de nationale eenheid, schaarde de regering-Delacroix zich achter het wetsvoorstel inzake het taalgebruik in de administraties. Hierdoor hoopte ze de Vlaamse agitatie te milderen en aldus het gras voor de voeten van de Frontpartij weg te maaien. Nochtans ging de weg van dit pacificatiestreven niet over rozen: eenmaal de Kamer gepasseerd, maakte een virulente Franstalige reactie dat de wet in de Senaat slechts in afgezwakte vorm overleefde.⁵⁸

Besluit: Een avant-garde representant binnen de Vlaamse Beweging

De veelzijdige maatschappelijke betrokkenheid van Herman Van den Rieck wortelde in zijn ontevredenheid over de onmondige positie van de modale Vlaming in het Belgisch bestel. Als reactie hierop keerde hij zich tegen het heersende franskiljons-burgerlijke milieu. In deze omgeving hield men immers hardnekkig vast aan haar bevoorrechte plaats en dus aan de instandhouding van de bestaande toestand.

57. Ibidem, blz. 2138-2154.

58. G. DENECKERE, *o.c.*, blz. 225-228.

Het streven van Van den Reeck stond daar nagenoeg diametraal tegenover. De Belgische staat, die de Vlaamse verzuchtingen al zo lang negeerde, kon hem gestolen worden. Zijn activistisch streven getuigt daarvan ten volle, maar zijn revolutionaire ijver reikte verder dan het politieke vlak. Hij richtte zich ook tegen het sociaal-economisch ideaal van de machthebbers. Van den Reeck zette zich als links revolutionair af tegen het vigerende kapitalistische systeem, waarin de zwakkeren nauwelijks aan bod kwamen. In zijn pleidooi voor een grondige omvorming van dit stelsel, kwamen progressief-christelijke en communistische sympathieën tot een symbiose. Uit onvrede met het naar zijn aanvoelen op het kapitalisme berustende militarisme en reikhalzend naar een wereld van broederlijkheid, getuigde hij ook vaak van een pacifistische ingesteldheid. Hier komt nochtans een uitgesproken inconsequentie in zijn denken en handelen aan de oppervlakte. Wellicht speelde zijn jeugdige leeftijd hierin een rol. De aan zijn radicaal-Vlaams-nationalistische houding eigen combattiviteit viel immers niet te verzoenen met zijn drang tot het internationalistische ideaal van een "wereld van liefde". Juist door zijn revolutionaire optie gaf hij impliciet aan dat hij niet geloofde in een geweldloze realisatie van de door hem gedroomde maatschappelijke constellatie. Tussen de door hem aan de wereld van het "hic et nunc" ontleende opportuniteiten langs de ene, en zijn hooggegrepen principiële ideale wereld aan de andere kant, gaapte immers een grote kloof. In hoeverre hijzelf het verscheurende van dit spanningsveld heeft beleefd, valt moeilijk te peilen.

Ontegenzeggelijk was Van den Reeck een markante vertegenwoordiger van de anti-burgerlijke strekking binnen de Vlaamse Beweging na de Eerste Wereldoorlog. Welke de representativiteit van deze strekking was, is voornamelijk minder duidelijk. Dat ze, met haar idealen als richtsnoer, ingrijpende veranderingen nastreefde, is wel zonneklaar. Dat geldt echter niet voor de weg waarlangs ze deze transformatie wilde bereiken; die kende immers een tegenstrijdig verloop. Was deze tendens in zijn geheel vatbaar voor een verglijding naar autoritaire stromingen, of waren er bepaalde groepen en personen die de potentie daartoe droegen? Ging het tenslotte, ja dan neen, om een ruimtelijk en/of chronologisch uniek fenomeen?

GUY LEEMANS, PROJECTMEDEWERKER ADVN,
MINDERBROEDERSSTRAAT 24, B-2000 ANTWERPEN

Deze bijdrage steunt ten dele op door Bart HAERS verricht veldwerk, waarvoor dank.